

‘પ્યાસા’ ના પાણીદાર લેખક, પાર્ટનર ઓફ ‘ધ ગુરુદત’ - અબરાર અલ્વી

મ કોમ્યુનિસ્ટ હો? ‘જી નહીં મેં કાર્ટુનિસ્ટ હું.’ ‘ગર્ભી યાહે મોસમકી હો યા દૌલત કી સિફિ ગધે હી મગન રહતે હૈં ઉસ મેં!’ ‘બરે ઘરકી ઓરતોં કા કામ હી ક્યા હોતા હે? ગહને બનવાઓ ગહને તુડવાઓ ઓર કોરીયોં સે ખેલો. સો આરામ સે..’

એક દિવસ વાતવાતમાં અબરારજીએ રાજ ખોસલાને કહ્યું, ‘ફિલ્મના સંવાદો પાત્રોને અનુસાર હોવા જોઈએ’

નવલકથાકાર બિમલ મિત્રાની નવલકથા ‘સાહિબ, બીવી ઓર ગુલામ’ પરથી ફિલ્મ બનાવવાનું નક્કી કર્યું, જેના સંવાદો-પટકથા અબરાર પાસે લખાયા. ત્યારે અબરારજી બીજી ફિલ્મોમાં એટલા બધા બિગ્ગી કે અગાઉની જેમ શૂટિંગમાં ગુરુદત સાથે હાજર નહોતા રહી શકવાના. ગુરુદતે એમની પાસે 4 કલાકની સ્ક્રિપ્ટ ‘સ્પૂલ’ (ત્યારનું રેકોર્ડિંગ મશીન) પર આપી સ્ક્રિપ્ટ રેકોર્ડ કરાવી જેથી શૂટિંગમાં કામ આવે. પછી રોમાંસ-ફેમિલી પ્રોબ્લેમ અને માનસિક તાણને લીધે ગુરુદતે અબરારજીને ફિલ્મ ડિરેક્ટ કરવા કહ્યું. અબરારજી જરા ખચકાયા પણ ગુરુદતે સમજાવ્યું કે સ્પૂલમાં જે રેકોર્ડિંગ કર્યું છે એ જ ફિલ્મ બનાવો. 1962માં ‘સાહિબ, બીવી ઓર ગુલામ’ સુપરહિટ રહી. ફિલ્મફેર એવોર્ડમાં ફિલ્મને ‘બેસ્ટ ફિલ્મ’નો, અબરાર અલ્વીને ‘બેસ્ટ ડિરેક્ટર’નો ને મીના કુમારીને ‘બેસ્ટ એક્ટ્રેસ’ના 3-3 એવોર્ડ મળ્યો. આમ, નિર્દેશક અબરારજીએ પહેલી જ ફિલ્મ માટે રાષ્ટ્રપતિ ડૉ. રાધાકૃષ્ણનના હસ્તે ‘રજત-ચંદ્રક’ પણ મેળવ્યો.

‘સાહિબ બીવી ઓર ગુલામ’ પછી અબરારજી ખૂબ વ્યસ્ત હતા એટલે ગુરુદતે તેજાબી ઉર્દૂ લેખિકા ઇસ્મત યુગતાઈ પાસે સ્ક્રિપ્ટ લખાવી- ‘બહાર ફેર ભી આયેંગી’. ઇસ્મતજીના પતિ શાહિદ લતીફને ડિગ્રેશન સોંપાયું. જોકે, 3 રીલ બન્યા બાદ ફિલ્મ અટકી થઈ. અનુક વરસો બાદ ગુરુદતે ફિલ્મના મૂળ વાર્તાકાર બિનોય ચેટરજીને કોલકાતાથી મુંબઈ બોલાવીને અબરારજી સાથે સ્ક્રિપ્ટમાં ફેરફારો કર્યા. શાહીદ લતીફને બદલે ગુરુદતે જ નવેસરથી શૂટિંગ શરૂ કર્યું પણ હજુ તો 12-13 રીલ બનેલી ગુરુદતે એક રાતે અચાનક આત્મહત્યા કરી. ગુરુદતના છેલ્લા સમયના એકમાત્ર સાથી અબરાર અલ્વી આત્મહત્યાનું કારણ, ગુરુદતનો પ્રેમભંગ બધું જાણતા પણ ક્યારેય એક શબ્દ કોઈ પણ ખિલાફ ઉચ્ચાર્યો નહીં. આત્મહત્યા બાદ ગુરુદતના નિર્માતા ભાઈ આત્મારામ દત્તને ભારે નુકસાન થાત એટલે અબરારજીએ ફિલ્મનું શૂટિંગ પુરું કર્યું. ગુરુદતને બદલે ધર્મેન્દ્ર સાથે ફિલ્મ બનાવી અને એ માટે અબરારજીએ શૈલેન્દ્રની ‘તીસરી કસમ’ જેવી ક્લાસિક ફિલ્મ છોડેલી. એવી ગુરુદતના પરિવાર કે કંપની માટેની એમની નિષ્ઠા. ટેકનિકલ કરણોથી ફિલ્મમાં નિર્દેશક તરીકે શાહિદ લતીફનું જ નામ આપવામાં આવેલું પણ પછી અબરાર અલ્વીએ ‘પ્રોફેસર’, ‘સુરજ’, ‘પિંસ’ જેવી અનેક સફળ ફિલ્મો લખેલી. આપણી હિન્દી ફિલ્મોને નાટકી ઉર્દૂ-હિન્દી ભાષામાંથી છોડાવીને બોલચાલની બંબેયા ભાષા આપવાનો શ્રેય અબરારજીને જાય છે.

આજે એમનો જન્મદિવસ છે. અબરાર અલ્વી (1927-2009) સદાયે અમર રહેશે, ગુરુદતની કાવ્યાત્મક ક્લાસિક ફિલ્મ ‘પ્યાસા’ના આ ડાયલોગ માટે - ‘મુઝે શિકાયત હે ઉસ તહેઝીબ સે, સંસ્કૃતિ સે, જહાં મુર્દા પૂજા જાતા હે ઓર હિંદા ઇન્સાન પૈરોં તલે રોંદા જાતા હે.’

સંગત સિતારોં કી

★ સંજય છેલ

ગુરુદતે તેજાબી ઉર્દૂ લેખિકા ઇસ્મત યુગતાઈ પાસે સ્ક્રિપ્ટ લખાવી- ‘બહાર ફેર ભી આયેંગી’. ઇસ્મતજીના પતિ શાહિદ લતીફને ડિગ્રેશન સોંપાયું. જોકે, 3 રીલ બન્યા બાદ ફિલ્મ અટકી થઈ. અનુક વરસો બાદ ગુરુદતે ફિલ્મના મૂળ વાર્તાકાર બિનોય ચેટરજીને કોલકાતાથી મુંબઈ બોલાવીને અબરારજી સાથે સ્ક્રિપ્ટમાં ફેરફારો કર્યા. શાહીદ લતીફને બદલે ગુરુદતે જ નવેસરથી શૂટિંગ શરૂ કર્યું પણ હજુ તો 12-13 રીલ બનેલી ગુરુદતે એક રાતે અચાનક આત્મહત્યા કરી. ગુરુદતના છેલ્લા સમયના એકમાત્ર સાથી અબરાર અલ્વી આત્મહત્યાનું કારણ, ગુરુદતનો પ્રેમભંગ બધું જાણતા પણ ક્યારેય એક શબ્દ કોઈ પણ ખિલાફ ઉચ્ચાર્યો નહીં. આત્મહત્યા બાદ ગુરુદતના નિર્માતા ભાઈ આત્મારામ દત્તને ભારે નુકસાન થાત એટલે અબરારજીએ ફિલ્મનું શૂટિંગ પુરું કર્યું. ગુરુદતને બદલે ધર્મેન્દ્ર સાથે ફિલ્મ બનાવી અને એ માટે અબરારજીએ શૈલેન્દ્રની ‘તીસરી કસમ’ જેવી ક્લાસિક ફિલ્મ છોડેલી. એવી ગુરુદતના પરિવાર કે કંપની માટેની એમની નિષ્ઠા. ટેકનિકલ કરણોથી ફિલ્મમાં નિર્દેશક તરીકે શાહિદ લતીફનું જ નામ આપવામાં આવેલું પણ પછી અબરાર અલ્વીએ ‘પ્રોફેસર’, ‘સુરજ’, ‘પિંસ’ જેવી અનેક સફળ ફિલ્મો લખેલી. આપણી હિન્દી ફિલ્મોને નાટકી ઉર્દૂ-હિન્દી ભાષામાંથી છોડાવીને બોલચાલની બંબેયા ભાષા આપવાનો શ્રેય અબરારજીને જાય છે.

આજે એમનો જન્મદિવસ છે. અબરાર અલ્વી (1927-2009) સદાયે અમર રહેશે, ગુરુદતની કાવ્યાત્મક ક્લાસિક ફિલ્મ ‘પ્યાસા’ના આ ડાયલોગ માટે - ‘મુઝે શિકાયત હે ઉસ તહેઝીબ સે, સંસ્કૃતિ સે, જહાં મુર્દા પૂજા જાતા હે ઓર હિંદા ઇન્સાન પૈરોં તલે રોંદા જાતા હે.’

યુરોપમાં અભૂતપૂર્વ હીટવેવ સંકટ

જેતરના વર્ષોમાં વૈશ્વિક સ્તરે હવામાનની પરિવર્તનમાં અભૂતપૂર્વ અને ગેસ જેવા અશિમભૂત ઈષણોનો જે બેફામ જોવા મળ્યા છે. પ્રકૃતિ અને આબોહવાના સંતુલન માટે જાણીતા યુરોપિયન ખંડમાં હાલમાં જે પ્રચંડ અને જીવલેણ હીટવેવનો પ્રકોપ જોવા મળી રહ્યો છે, તેણે વૈશ્વિક વૈજ્ઞાનિકો અને નીતિ-નિર્ધારકોને ચોંકાવી દીધા છે. વૈશ્વિક આબોહવા અહેવાલોના વિશ્લેષણ અનુસાર, યુરોપમાં તાપમાનના તમામ રેકોર્ડ તૂટી રહ્યા છે, જેના કારણે માત્ર જાહેર આરોગ્ય જ નહીં, પરંતુ આર્થિક માળખું અને પર્યાવરણીય સંતુલન પણ જોખમમાં મુકાયું છે. આ સ્થિતિ

લાંબા સમય સુધી એક જ જગ્યાએ સ્થિર રહે છે. ઔદ્યોગિક ક્રાંતિ પછી માનવજાતે કોલસો, તેલ અને ગેસ જેવા અશિમભૂત ઈષણોનો જે બેફામ ઉપયોગ કર્યો છે, તેનાથી વાતાવરણમાં કાર્બન ડાયોક્સાઇડ અને મિથેન જેવા ગ્રીનહાઉસ વાયુઓનું પ્રમાણ વિક્રમી સ્તરે પહોંચી ગયું છે. આ વાયુઓ પૃથ્વીની ગરમીને અવકાશમાં પાછી જતી રોકે છે, જેને લીધે ગ્લોબલ વોર્મિંગની પ્રક્રિયા તીવ્ર બની છે. વર્લ્ડ વેધર એટ્રિબ્યુશનના વૈજ્ઞાનિકોના મતે, જો માનવસર્જિત આબોહવા પરિવર્તન ન હોત, તો યુરોપમાં અત્યારે જે પ્રકારનું પ્રચંડ તાપમાન જોવા મળી રહ્યું છે, તેની સંભાવના

વૈશ્વિક નીતિઓની નિષ્ફળતા અને આગામી માર્ગ શું હોય શકે? પેરીસ કરાર અંતર્ગત વૈશ્વિક તાપમાનના વધારાને 1.5 સેન્ટિગ્રેડ સુધી મર્યાદિત રાખવાનો સંકલ્પ લેવાયો હતો. પરંતુ વર્તમાન ઉત્સર્જનની ગતિ જોતા એવું લાગે છે કે વિશ્વ આ લક્ષ્યને વટાવી જશે. યુરોપિયન હીટવેવ એ સાબિત કરે છે કે વૈશ્વિક નેતાઓ માત્ર આંતરરાષ્ટ્રીય મંચો પર મોટા વચનો આપે છે, પરંતુ જમીની સ્તરે અશિમભૂત ઈષણોનો ત્યાગ કરવાની નીતિઓમાં હજુ પણ દ્રઢતાનો અભાવ છે. હવે શું કરવું જરૂરી છે? સૌથી પહેલા રિન્યુએબલ એનર્જી તરફનું પ્રયાણ ખૂબ

શિયાળામાં હીટિંગનો ખર્ચ બચાવી શકાય. હવે આ જ ડિઝાઇન આધુનિક હીટવેવ દરમિયાન સમસ્યા સાબિત થઈ રહી છે, કારણ કે આ ઘરો બહારની ગરમીને અંદર કેદ કરી લે છે અને ત્યાં એર કંડિશનિંગની પૂરતી સુવિધા નથી. આ આબોહવાકીય પરિવર્તનની આર્થિક અસરો પણ અત્યંત ગંભીર છે. નદીઓ સુકાવાને કારણે યુરોપની સૌથી મહત્વની જળમાર્ગ પ્રણાલીઓ ખોરવાઈ ગઈ છે. ઉદાહરણ તરીકે, રાઈન નદીમાં જળસ્તર ઘટવાને લીધે માલવાહક જહાજો પોતાની ક્ષમતાના માત્ર ચોથા ભાગનો જ ભાર વહન કરી શકે છે. આનાથી કોલસો, અનાજ અને ઔદ્યોગિક કાચા માલના પરિવહનનો ખર્ચ અસાધારણ રીતે વધી ગયો છે, જે વૈશ્વિક સલાય ચેઇનને વધુ નબળી પાડે છે.

જ્યારે તાપમાન લાંબા સમય સુધી 40 ડિગ્રીની આસપાસ રહે છે, ત્યારે માત્ર મનુષ્યો જ નહીં, પરંતુ સમગ્ર ઈકોસિસ્ટમ (પર્યાવરણીય તંત્ર) પતન તરફ ધકેલાય છે. યુરોપના જંગલો અને વન્યજીવો આ પ્રકારની પ્રચંડ ગરમી સહન કરવા માટે અનુકૂળ નથી. ઉચ્ચ તાપમાન અને ભેજના અભાવને કારણે જંગલોની માટી અને વનસ્પતિ સંપૂર્ણપણે સુકાઈ જાય છે, જે ભળતણનું કામ કરે છે. પરિણામે, નાની અમથી યિંગારી પણ ભયાનક દાવાનળમાં ફેરવાઈ જાય છે. એક તરફ યુરોપિયન યુનિયન ગ્રીનહાઉસ વાયુઓના ઉત્સર્જનને ઘટાડવા માટે ન્યુક્લિયર અને હાઈડ્રોપાવર (જળ ઊર્જા) જેવા સ્વચ્છ ઊર્જા સ્ત્રોતો પર નિર્ભરતા વધારી રહ્યું છે, ત્યારે વર્તમાન હીટવેવ આ વ્યૂહરચના સામે પણ સવાલો ઉભા કર્યાં છે. અતિશય ગરમીને કારણે ફ્રાન્સ જેવા દેશોમાં ન્યુક્લિયર પાવર પ્લાન્ટ્સને ઠંડા રાખવા માટે નદીઓમાંથી લેવામાં આવતું પાણી એટલું ગરમ થઈ ગયું છે કે તેને પર્યાવરણીય નિયમો અનુસાર નદીમાં પાછું છોડી શકાતું નથી, કારણ કે તેનાથી જળચર જીવો મરી જાય. પરિણામે, ન્યુક્લિયર પ્લાન્ટ્સની ઉત્પાદન ક્ષમતા ઘટાડવી પડી છે. બીજી તરફ, સ્પેન અને ઈટાલીમાં જળાશયો સુકાઈ જવાથી હાઈડ્રોપાવરનું ઉત્પાદન પણ તળિયે બેસી ગયું છે. આ એક મોટો વિરોધાભાસ છે. ગરમી સામે લડવા માટે લોકોને વધુ વીજળીની જરૂર છે, પરંતુ ગરમીના કારણે જ વીજળી ઉત્પન્ન કરવાનું માળખું નબળું પડી રહ્યું છે. આ સ્થિતિ વૈશ્વિક વૈજ્ઞાનિકોને પરંપરાગત રિન્યુએબલ એનર્જી મોડલ્સથી આગળ વધીને નવી, વધુ સ્થિતિસ્થાપક તકનીકી વિકસાવવા માટે પ્રેરિત કરે છે. લાંબા ગાળે, યુરોપ અને તેની આસપાસના ભૂમધ્ય સમુદ્રના પ્રદેશોમાં સતત વધતી ગરમી અને રણીકરણને કારણે વસ્તીનું આંતરિક વિસ્થાપન શરૂ થઈ શકે છે. દક્ષિણ યુરોપના કૃષિ પ્રધાન વિસ્તારોમાં ખેતી અશક્ય બનતા લોકો ઉત્તરીય ઠંડા દેશો તરફ સ્થળાંતર કરવા મજબૂર બનશે. આનાથી યુરોપિયન દેશો વચ્ચે સામાજિક, રાજકીય અને વસ્તીવિષયક તણાવ પેદા થશે. વૈશ્વિક સ્તરે, આબોહવા પરિવર્તન હવે માત્ર ભૌતિક પર્યાવરણને જ નહીં, પરંતુ રાષ્ટ્રોની ભૌગોલિક સરહદો અને આંતરરાષ્ટ્રીય સુરક્ષાને પણ અસર કરી રહ્યું છે. જો વર્તમાન પ્રવાહો ચાલુ રહેશે, તો ‘ક્લાઈમેટ રેફ્યુજી’ એ આગામી દાયકાઓનો સૌથી મોટો માનવતાવાદી પડકાર બની રહેશે, જેની શરૂઆત યુરોપના આ ગરમ થઈ રહેલા કિનારાઓ પરથી પ્રત્યક્ષ રીતે જોઈ શકાય છે.

વર્લ્ડ વેધર એટ્રિબ્યુશનના વૈજ્ઞાનિકોના મતે, જો માનવસર્જિત આબોહવા પરિવર્તન ન હોત, તો યુરોપમાં અત્યારે જે પ્રકારનું પ્રચંડ તાપમાન જોવા મળી રહ્યું છે, તેની સંભાવના નહિવત હતી, આબોહવા પરિવર્તને હીટવેવની ફિક્વવન્સી, સમયગાળો અને તીવ્રતામાં અનેકગણો વધારો કરી દીધો છે

માત્ર એક સામાન્ય ઉનાળાની ઋતુ નથી, પરંતુ માનવસર્જિત આબોહવા પરિવર્તનનો પ્રત્યક્ષ અને ભયાનક પુરાવો છે. યુરોપના હીટવેવની વર્તમાન સ્થિતિ અને વૈજ્ઞાનિક પૃષ્ઠભૂમિ પરંપરાગત રીતે, પશ્ચિમી અને ઉત્તરીય યુરોપના દેશો તેમના ઠંડા અને ખુન્નુમા હવામાન માટે જાણીતા છે. પરંતુ તાજેતરના સમયમાં સ્પેન, ઈટાલી, ફ્રાન્સ, ગ્રીસ અને યુનાઈટેડ કિંગડમ જેવા દેશોમાં તાપમાન 40 ડિગ્રીની સપાટીને વટાવી ગયું છે. વૈજ્ઞાનિક સંશોધનો દર્શાવે છે કે યુરોપ અન્ય ખંડોની સરખામણીએ અમણી ઝડપે ગરમ થઈ રહ્યું છે. આ અસાધારણ ગરમી પાછળ બે મુખ્ય તકનીકી અને ભૌગોલિક પરિબળો જવાબદાર છે.

સૌથી પહેલી ‘હીટ ડોમ’ની ઘટના, જ્યારે વાતાવરણમાં ઉચ્ચ દબાણનો વિસ્તાર સર્જાય છે, ત્યારે તે ગરમ હવાને એક વિશાળ ગુંબજની જેમ ચોક્કસ વિસ્તારમાં કેદ કરી લે છે. આ ગરમ હવા જમીન તરફ દબાય છે અને સુર્યના કિરણોના કારણે સતત વધુ ગરમ થતી રહે છે. બીજું છે જેટ સ્ટ્રીમ જેટ સ્ટ્રીમમાં પરિવર્તન. પૃથ્વીના વાતાવરણમાં વહેતા તીવ્ર પવનો, જેને જેટ સ્ટ્રીમ કહેવામાં આવે છે, તે આબોહવા પરિવર્તનને કારણે નબળા પડ્યા છે અથવા તેમની દિશા બદલાઈ ગઈ છે. આના કારણે ગરમ હવાના પ્રવાહો

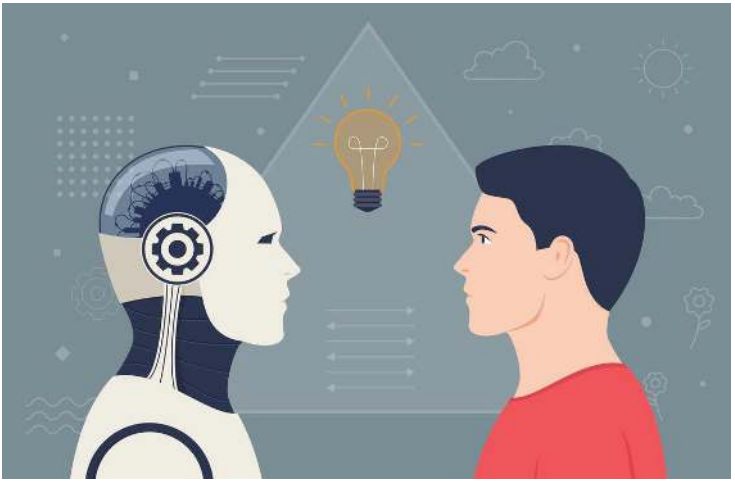
ઝડપી બનાવવું પડશે. શહેરોમાં ‘ગ્રીન કવર’ (વૃક્ષારોપણ) વધારવું, કોંક્રિટના જંગલો ઘટાડવા અને ‘કૂલ રૂફ’ જેવી ટેકનોલોજી અપનાવવી. ઉપરાંત, વિકસિત દેશોએ ગ્રીનહાઉસ ગેસના ઐતિહાસિક ઉત્સર્જનની જવાબદારી સ્વીકારીને વિકાસશીલ દેશોને નાણાકીય અને તકનીકી સહાય પૂરી પાડવી જોઈએ.

લાઈફ-ઓન

★ ફાગુની આશર

અસરોથી સુરક્ષિત માનવામાં આવતા હતા, તેઓ પણ હવે પ્રકૃતિના પ્રકોપ સામે લાચાર છે. પશ્ચિમી દેશોનું માળખું પરંપરાગત રીતે ઠંડા હવામાનને ધ્યાનમાં રાખીને બનાવવામાં આવ્યું હતું. યુરોપના મોટાભાગના રહેણાંક મકાનો, હોસ્પિટલો અને કચેરીઓ ગરમીને અંદર રોકી રાખવા માટે ડિઝાઇન કરાયેલા છે, જેથી

ક પ્રશ્ન વારંવાર પૂછાય રહ્યો છે, એક ચિંતા વ્યક્ત થઈ રહી છે કે શું ‘AI’ માનવી પર હાવી થઈ જશે? જવાબ છે હા અને ના. હા ત્યારે, જ્યારે માનવી પોતાની માનવીય ક્ષમતા, સંવેદનશીલતા, સર્જનાત્મકતા, મૂલ્યનિષ્ઠ વિચારધારા, ભાવનાત્મક અભિગમ તથા અંતઃસ્ફુરણાને નજરઅંદાજ કરી માત્ર ‘માનક્રિયા’ પરિસ્થિતિને આધારે સ્થાપિત થતાં તારણ અને નિર્ણયો પર વધુ આધારિત રહેશે. ના ત્યારે, જ્યારે માનવી પોતાની જાત, સમાજ અને સમાજને લગતાં દરેક પાસાનું સ્વરૂપ કોઈ હાર્ડવેર કે સોફ્ટવેરને આધારે નહીં પણ પોતાનાં જ અસ્તિત્વ સાથે જોડાયેલી અપાર સંભવનાઓને આધારે નક્કી કરશે.

આનું કામ સરળ છે કારણ કે એકત્રિત થયેલી માહિતી ગોઠવી તેનાં પરથી તારણ કાઢવું પ્રમાણમાં સહેલું છે. એક રીતે જોતાં આ યાંત્રિક વ્યવસ્થા કે ‘મેટ્રિક્સ’ સમાન ઘટના કહેવાય. અહીં જે એકત્રિત થયું હોય તેને આધારે તારણ કાઢવામાં આવે - જવાબ શોધવામાં આવે. એમ લાગે કે વૈકલ્પિક જવાબો જાણે અહીં તૈયાર હોય, તેમાંથી એક પ્રસ્તુત કરવામાં આવે. ગણિતના દાખલા જેવી આ પ્રક્રિયા હોય, પ્રશ્નની સાથે જ જવાબ નિર્ધારિત થઈ જાય. અહીં સુંદર, રસપ્રદ કે અદભુત કલાત્મકતા ન હોય. ગણિત અને સંગીત વચ્ચે જે ભેદ છે તે સમજવાની જરૂર છે. ગણિતમાં એક પ્રશ્નનો દરેક પરિસ્થિતિમાં જવાબ સરખો જ આવે, એમાં વ્યક્તિગત ભાવનાને સ્થાન ન હોય, જવાબ સાચો હોય પણ સુંદર ન હોય, જવાબમાં ચર્ચાનો અવકાશ પણ ન હોય. ગણિતનો પ્રશ્ન ઉકેલવામાં જે કોમ્પ્યુટર કે પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તે વિશે શંકા ન હોય અને તેથી જ જવાબ માટે પણ શંકાને સ્થાન ન હોય. ગણિત આવવડું ન હોય એ જુદી વસ્તુ છે પરંતુ એનો અર્થ એ નહીં કે ગણિતમાં વ્યક્તિગત જવાબ હોઈ શકે. AI એ એક પ્રકારનું ગણિત છે.

AI સામે અંતઃસ્ફુરણા

મકાનમાં કાર્યક્ષમતા, સલામતી અને તર્કબદ્ધ સમજૂતી અને વિશ્લેષણ શક્ય બને જેથી પ્રશ્નો ઓછાં ઊભાં થાય, અન્ય ઉત્પાદક-કામ કે વ્યક્તિગત પસંદગીની પ્રવૃત્તિ માટે સમય વધુ મળી શકે અને આ બધાં સાથે સામાન્ય જન-સમાજમાં AI દ્વારા સ્થાપિત થતાં પરિણામની સહજ સ્વીકૃતિ હોય છે. ઓછા સમયમાં જરૂરિયાતો સંતોષાઈ જતી હોય, સુખ-સગવડતા સચવાઈ જતી હોય, પ્રક્રિયા સાથે વધુ સંલગ્નતાની આવશ્યકતા ન રહેતી હોય અને સમાજમાં સ્થાપિત વ્યવસ્થામાંથી માનવીનો જ ‘છેદ’ ઉડતો જાય.

ગણિતમાં એક પ્રશ્નનો દરેક પરિસ્થિતિમાં જવાબ સરખો જ આવે, એમાં વ્યક્તિગત ભાવનાને સ્થાન ન હોય, જવાબ સાચો હોય પણ સુંદર ન હોય, જવાબમાં ચર્ચાનો અવકાશ પણ ન હોય. ગણિતનો પ્રશ્ન ઉકેલવામાં જે કોમ્પ્યુટર કે પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તે વિશે શંકા ન હોય અને તેથી જ જવાબ માટે પણ શંકાને સ્થાન ન હોય. ગણિત આવવડું ન હોય એ જુદી વસ્તુ છે પરંતુ એનો અર્થ એ નહીં કે ગણિતમાં વ્યક્તિગત જવાબ હોઈ શકે. AI એ એક પ્રકારનું ગણિત છે. જરૂરી નથી કે AI માટે એકત્રિત થયેલી માહિતી યોગ્ય પ્રકારની અને યોગ્ય માત્રામાં હોય. જરૂરી નથી કે જે માહિતી એકત્રિત થઈ છે તે વ્યવસ્થિત માળખામાં ગોઠવાયેલી હોય. અહીં તો જે મૂકવામાં આવે તે, જે સ્વરૂપે મૂકવામાં આવે, તેને અનુરૂપ પરિણામ આવે. માહિતીને સ્વયં કોઈ નિર્ણય શક્તિ કપડાંની પસંદગીની બાબત હોય, એકમાં ચોક્કસ પ્રકારની સર્જનાત્મકતા થી પરિસ્થિતિ ઉભરવાની સંભાવના હોય તો અન્યમાં સામાન્ય, પણ લગભગ સ્વીકૃત રહેવું પડે કારણ કે જ્યારે માત્ર એકત્રિત માહિતીને આધારે તારણ કાઢવામાં આવે ત્યારે તેમાં ક્યાંક માનવીય સંવેદનના બાદબાકી થવાની શક્યતા રહે.

આંખની અટારી

★ હેમુ ભીખુ

સંભાવના હોય તો નિર્ણય મેળવવાનો હોય તો બહુ સાવચેત રહેવું પડે કારણ કે જ્યારે માત્ર એકત્રિત માહિતીને આધારે તારણ કાઢવામાં આવે ત્યારે તેમાં ક્યાંક માનવીય સંવેદનના બાદબાકી થવાની શક્યતા રહે. જ્યારે કોઈ યંત્ર રેખા દોરે ત્યારે તેમાં રેખા બેંચનાર વ્યક્તિનાં દિલની ધડકાનું સંવેદન ઝીલાવવું જોઈએ. જરૂરી નથી કે દરેક વખતે રેખામાં ધડકાનું સંવેદન ઝીલાવવું જોઈએ. જરૂરી નથી કે દરેક બાબતમાં ભાવનાને સ્થાન મળવું જોઈએ. ઘણાં કાર્ય એવાં હોય છે જ્યાં માનવીય સંવેદનના આધારે જરૂરી નથી રહેતી. સ્થાપત્યની વાત કરીએ તો ઔદ્યોગિક

તર્કબદ્ધ સમજૂતી અને વિશ્લેષણ શક્ય બને જેથી પ્રશ્નો ઓછાં ઊભાં થાય, અન્ય ઉત્પાદક-કામ કે વ્યક્તિગત પસંદગીની પ્રવૃત્તિ માટે સમય વધુ મળી શકે અને આ બધાં સાથે સામાન્ય જન-સમાજમાં AI દ્વારા સ્થાપિત થતાં પરિણામની સહજ સ્વીકૃતિ હોય છે. ઓછા સમયમાં જરૂરિયાતો સંતોષાઈ જતી હોય, સુખ-સગવડતા સચવાઈ જતી હોય, પ્રક્રિયા સાથે વધુ સંલગ્નતાની આવશ્યકતા ન રહેતી હોય અને સમાજમાં સ્થાપિત વ્યવસ્થામાંથી માનવીનો જ ‘છેદ’ ઉડતો જાય.

કોઈ ઉપકરણ જ્યારે રંગની પસંદગી કરે અને કોઈ કલાકાર તેમ કરે ત્યારે હેતુ, પરિણામ અને અસર, ત્રણેય ભિન્ન ભિન્ન રહેવાના

કોઈ શકે. એકમાં સંવેદના આવે તો બીજામાં વિજ્ઞાન, એકમાં વ્યક્તિગત મૂલ્ય અને પસંદગી પ્રતિબિંબ થાય તો અન્યમાં યંત્ર કે સોફ્ટવેરનો સિદ્ધાંત, એકમાં અપાર સંભાવના રહેલી હોય તો અન્યમાં નિર્ણયની અસર જાણે પૂર્વ-નિર્ધારિત હોય, એક ચોક્કસ વ્યક્તિ માટે આવે તે, જે સ્વરૂપે મૂકવામાં આવે, તેને અનુરૂપ પરિણામ આવે. માહિતીને સ્વયં કોઈ નિર્ણય શક્તિ કપડાંની પસંદગીની બાબત હોય, એકમાં ચોક્કસ પ્રકારની સર્જનાત્મકતા થી પરિસ્થિતિ ઉભરવાની સંભાવના હોય તો અન્યમાં સામાન્ય, પણ લગભગ સ્વીકૃત રહેવું પડે કારણ કે જ્યારે માત્ર એકત્રિત માહિતીને આધારે તારણ કાઢવામાં આવે ત્યારે તેમાં ક્યાંક માનવીય સંવેદનના બાદબાકી થવાની શક્યતા રહે. જ્યારે કોઈ યંત્ર રેખા દોરે ત્યારે તેમાં રેખા બેંચનાર વ્યક્તિનાં દિલની ધડકાનું સંવેદન ઝીલાવવું જોઈએ. જરૂરી નથી કે દરેક વખતે રેખામાં ધડકાનું સંવેદન ઝીલાવવું જોઈએ. જરૂરી નથી કે દરેક બાબતમાં ભાવનાને સ્થાન મળવું જોઈએ. ઘણાં કાર્ય એવાં હોય છે જ્યાં માનવીય સંવેદનના આધારે જરૂરી નથી રહેતી. સ્થાપત્યની વાત કરીએ તો ઔદ્યોગિક

જવાબ આપે, પ્રશ્ન પ્રમાણેનો જવાબ આપે. પ્રશ્નમાં જો અસ્પષ્ટતા હોય, હેતુ વિશે અસમજસતા હોય, સંભાવિત અન્યમાં યંત્ર કે સોફ્ટવેરનો સિદ્ધાંત, એકમાં અપાર સંભાવના રહેલી હોય તો અન્યમાં નિર્ણયની અસર જાણે પૂર્વ-નિર્ધારિત હોય, એક ચોક્કસ વ્યક્તિ માટે આવે તે, જે સ્વરૂપે મૂકવામાં આવે, તેને અનુરૂપ પરિણામ આવે. માહિતીને સ્વયં કોઈ નિર્ણય શક્તિ કપડાંની પસંદગીની બાબત હોય, એકમાં ચોક્કસ પ્રકારની સર્જનાત્મકતા થી પરિસ્થિતિ ઉભરવાની સંભાવના હોય તો અન્યમાં સામાન્ય, પણ લગભગ સ્વીકૃત રહેવું પડે કારણ કે જ્યારે માત્ર એકત્રિત માહિતીને આધારે તારણ કાઢવામાં આવે ત્યારે તેમાં ક્યાંક માનવીય સંવેદનના બાદબાકી થવાની શક્યતા રહે. જ્યારે કોઈ યંત્ર રેખા દોરે ત્યારે તેમાં રેખા બેંચનાર વ્યક્તિનાં દિલની ધડકાનું સંવેદન ઝીલાવવું જોઈએ. જરૂરી નથી કે દરેક વખતે રેખામાં ધડકાનું સંવેદન ઝીલાવવું જોઈએ. જરૂરી નથી કે દરેક બાબતમાં ભાવનાને સ્થાન મળવું જોઈએ. ઘણાં કાર્ય એવાં હોય છે જ્યાં માનવીય સંવેદનના આધારે જરૂરી નથી રહેતી. સ્થાપત્યની વાત કરીએ તો ઔદ્યોગિક

અન્યમાં સામાન્ય, પણ લગભગ સ્વીકૃત રહેવું પડે કારણ કે જ્યારે માત્ર એકત્રિત માહિતીને આધારે તારણ કાઢવામાં આવે ત્યારે તેમાં ક્યાંક માનવીય સંવેદનના બાદબાકી થવાની શક્યતા રહે. જ્યારે કોઈ યંત્ર રેખા દોરે ત્યારે તેમાં રેખા બેંચનાર વ્યક્તિનાં દિલની ધડકાનું સંવેદન ઝીલાવવું જોઈએ. જરૂરી નથી કે દરેક વખતે રેખામાં ધડકાનું સંવેદન ઝીલાવવું જોઈએ. જરૂરી નથી કે દરેક બાબતમાં ભાવનાને સ્થાન મળવું જોઈએ. ઘણાં કાર્ય એવાં હોય છે જ્યાં માનવીય સંવેદનના આધારે જરૂરી નથી રહેતી. સ્થાપત્યની વાત કરીએ તો ઔદ્યોગિક

સાંપ્રત સમયે AIની મર્યાદાઓ વિશે સમાનતા હોવાં છતાં તેની સ્વીકૃતિ વધતી જાય છે કારણ કે તેમાં સાપેક્ષ બાબતો ઓછીઓ. ઘણાં કાર્ય એવાં હોય છે જ્યાં માનવીય સંવેદનના આધારે જરૂરી નથી રહેતી. સ્થ